

Sygn. akt I ACa 1090/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 stycznia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Dorota Ochalska - Gola

Sędziowie: SA Joanna Walentkiewicz – Witkowska

del. SO Joanna Składowska (spr.)

Protokolant: stażysta Agata Józwiak

po rozpoznaniu w dniu 27 stycznia 2016 r. w Łodzi na rozprawie

sprawy z powództwa **P. G. (1)**

przeciwko **(...) Spółdzielni Mieszkaniowej w R.**

o nakazanie przyjęcia w poczet członków oraz zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim

z dnia 19 marca 2015 r. sygn. akt I C 891/14

oddala apelację.

Sygn. akt I ACa 1090/15

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z 19 marca 2015r. Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim w pkt 1 oddalił powództwo P. G. (1) skierowane przeciwko (...) Spółdzielni Mieszkaniowej w R. o nakazanie przyjęcia w poczet członków spółdzielni i zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli o przydzieleniu jej spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu numer (...) położonego w R. przy ul. (...) w budynku wchodzącym w skład zasobów pozwanej lub ustanowienia na jej rzecz prawa odrębnej własności tego lokalu.

Rozstrzygnięcie zapadło przy następujących ustaleniach i wnioskach:

Pozwana Spółdzielnia jest właścicielem bloku mieszkalnego położonego w R. przy ul. (...). W budynku znajduje się lokal mieszkalny nr (...) o powierzchni 63,07 m². W dniu 1 lipca 1988r. pozwana przydzieliła lokal L. i E. G. na warunkach własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu. L. G. został przyjęty w poczet członków Spółdzielni w dniu 15 listopada 1984r. w związku z nabyciem własnościowego prawa do lokalu przy ul. (...) w drodze dziedziczenia po zmarłej Z. P.. Uchwałą Rady Nadzorczej nr 8/93 z dnia 24 sierpnia 1993r. L. G. został wykluczony ze Spółdzielni z powodu uchylania się od obowiązku wnoszenia opłat czynszowych. Uchwałą Nr 16 z dnia 22 czerwca 1994r. Zebranie Przedstawicieli Członków pozwanej utrzymało w mocy zaskarżoną uchwałę Rady Nadzorczej z dnia 24 sierpnia 1993r.

L. G. zmarł w dniu 20 czerwca 1998r. Spadek po nim na podstawie ustawy nabyły dzieci: S. G., P. G. (1) i P. G. (2) po 1/3 części każdy z nich.

W dniu 20 sierpnia 2008r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Radomsku J. R. zastępowany przez Komornika W. M. w toku egzekucji wszczętej na wniosek P. S. przeciwko E. G., P. G. (1), S. G. i P. G. (2), dokonał zajęcia wierzytelności przysługującej dłużnikom wobec (...) Spółdzielni Mieszkaniowej w R. z tytułu zwrotu równowartości wygasłego własnościowego prawa do lokalu. W dniu 16 grudnia 2008r. odbyła się licytacja wierzytelności. Wierzytelność została nabyta przez S. P. za cenę 28 000 złotych.

Powódka, P. G. (2) i E. G. nadal mieszkają w przedmiotowym lokalu mieszkalnym. Przed Sądem Rejonowym w Radomsku toczy się przeciwko nim proces z powództwa (...) Spółdzielni Mieszkaniowej o eksmisję.

W dniu 19 stycznia 2011r. E. G. zawarła z pozwaną Spółdzielnią umowę o przejęcie długu w kwocie 26 130,15 złotych wobec S. P.. Wierzyciel nie wyraził zgody na przejęcie długu.

W pierwszym rzędzie Sąd Okręgowy podkreślił, że strona powodowa dokonała częściowej zmiany żądania, albowiem przy niezmienionej podstawie faktycznej zażądała ustalenia, że powódce przysługuje własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego numer (...) w budynku położonym w R. przy ul. (...) w miejsce żądania zobowiązania pozwanej do złożenia oświadczenia woli o ustanowieniu na rzecz powódki własnościowego prawa do lokalu ewentualnie odrębnej własności lokalu. Taka zmiana powództwa zaś, zgodnie z art. 193 § 2¹ zdanie pierwsze k.p.c. mogła być dokonana jedynie w piśmie procesowym. Pełnomocnik powódki złożył oświadczenie w tym zakresie ustnie na rozprawie, zatem zmiana powództwa była bezskuteczna, co zwalniało Sąd z obowiązku odniesienia się do nowego żądania.

Argumentacja przytoczona na uzasadnienie żądania pozwu opierała się na założeniu, że własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu przysługujące poprzednikowi prawnemu powódki nigdy nie wygasło, a w konsekwencji przeszło w drodze dziedziczenia na jego spadkobierców, w tym powódkę. W związku z tym żądanie zobowiązania pozwanej do złożenia oświadczenia woli o ustanowieniu własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu, ewentualnie odrębnej własności lokalu było z oczywistych względów pozbawione podstawy faktycznej oraz prawnej.

Żądanie nakazania pozwanej przyjęcia powódki w poczet członków Spółdzielni, zgodnie z treścią § 9 ust. 1 pkt 5 statutu pozwanej, mogłoby okazać się zasadne tylko w przypadku ustalenia, że powódce przysługuje spółdzielcze prawo do lokalu.

Własnościowe spółdzielcze prawo do przedmiotowego lokalu zostało ustanowione na rzecz L. G. i E. G.. Członkiem pozwanej Spółdzielni był L. G.. L. G. został wykluczony ze Spółdzielni. Zgodnie z obowiązującym w tej dacie przepisem art. 227 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 16 września 1982r. Prawo spółdzielcze (tj. Dz.U. z 2003r. Nr 188, poz. 1848 ze zm.), własnościowe prawo do lokalu wygasło z upływem sześciu miesięcy od dnia ustania członkostwa z innych przyczyn niż śmierć członka, chyba że członek przed upływem tego terminu wskazał osobę, której zbył prawo, a osoba ta złożyła deklarację członkowską. Według natomiast art. 227 § 2 ustawy Prawo spółdzielcze, w razie wykluczenia lub wykreślenia członka termin sześciu miesięcy, o którym mowa w paragrafie poprzedzającym, biegł od dnia, w którym decyzja o pozbawieniu członkostwa stała się ostateczna.

L. G. i E. G. w ciągu sześciu miesięcy od daty wykluczenia L. G. ze Spółdzielni nie zbyli własnościowego prawa do lokalu. W konsekwencji przysługujące im własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu wygasło z dniem 22 grudnia 1994r.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 11 grudnia 2008r. (K 12/08, O.. Dz. U. 2008, Nr 225, poz. 1503) orzekł, że art. 227 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848, z 2004 r. Nr 99, poz. 1001, z 2005 r. Nr 122, poz. 1024, z 2006 r. Nr 94, poz. 651, z 2007r. Nr 125, poz. 873 oraz z 2008 r. Nr 163, poz. 1014), w brzmieniu obowiązującym przed dniem 15 stycznia 2003r., jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Wykluczenie L. G. z grona członków pozwanej Spółdzielni oraz wygaśnięcie przysługującego mu własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu nastąpiło przed wejściem w życie powyższego wyroku Trybunału, jak również przed wejściem w życie Konstytucji RP z 1997r. Oznacza to konieczność dokonania oceny skutków czasowych powyższego orzeczenia.

Przepis art. 190 Konstytucji RP nie określa czasowych skutków orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, a w zdecydowanej większości orzeczeń Trybunał nie zamieszcza w swoich rozstrzygnięciach ani w sposób wyraźny, ani pośrednio żadnych wskazań w tym zakresie.

Zagadnienie mocy wstecznej orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego stwierdzających niezgodność aktu normatywnego lub jego części z aktem wyższego rzędu było wielokrotnie przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego, który zdecydowanie opowiadał się za przyznaniem skutków sięgających w przeszłość (ex tunc), tj. do daty wejścia w życie Konstytucji.

W orzecznictwie zarysowała się pewna rozbieżność, co do możliwości odnoszenia skutków orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego do zdarzeń prawnych zaistniałych przed wejściem w życie Konstytucji z 1997r. W jednej grupie orzeczeń przyjęto, że nowy stan prawny, ukształtowany na skutek wyeliminowania z porządku prawnego normy sprzecznej z Konstytucją, nie ma zastosowania do zdarzeń prawnych sprzed wejścia w życie Konstytucji, natomiast w drugiej grupie opowiedziano się za poglądem przeciwnym.

Pewna niejasność art. 190 ust. 3 i 4 Konstytucji oraz dotychczasowy dorobek judykatury i doktryny uzasadnia wniosek, że nie jest możliwe wskazanie uniwersalnych reguł dotyczących intertemporalnych skutków orzeczeń Trybunału. Każdy wyrok Trybunału musi być rozpatrywany indywidualnie, przy uwzględnieniu charakteru przepisu, którego niekonstytucyjność została stwierdzona. Odpowiedzi na pytanie o zasięg czasowy skutków prawnych konkretnego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego należy poszukiwać przede wszystkim w treści samego orzeczenia i kierować się aksjologią konstytucyjną oraz aksjologią tej gałęzi prawa, której dotyczy to orzeczenie.

W stanie faktycznym niniejszej sprawy przesłanki zastosowania przepisu art. 227 § 1 Prawa spółdzielczego zaktualizowały się pod rządami Konstytucji z dnia 22 lipca 1952r. Podstawą stwierdzenia niekonstytucyjności przepisu art. 227 § 1 Prawa spółdzielczego były wzorce konstytucyjne określone w przepisach art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997r. Zgodnie z przepisem art. 64 ust. 2 Konstytucji z 1997 r. własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej. Jak natomiast stanowi art. 31 ust. 3 Konstytucji z 1997r. ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Istotą rozstrzygnięcia Trybunału było stwierdzenie, że zaskarżony przepis stanowi formę daleko idącej ingerencji w konstytucyjnie chronione prawo majątkowe (własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu) naruszając konstytucyjny nakaz zapewnienia równowagi praw i obowiązków poszczególnych stron stosunków prywatnoprawnych, zakłócając tę równowagę na korzyść spółdzielni mieszkaniowych, kosztem usprawiedliwionych interesów osób, którym przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Ponadto Trybunał uznał, że podmioty prawa własności lokalu mieszkalnego oraz osoby, którym przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, mają wspólną cechę istotną uzasadniającą równe traktowanie w zakresie ochrony tych praw. Jednocześnie ustawodawca istotnie zróżnicował ochronę tych praw, wprowadzając zasadę związania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu z członkostwem w spółdzielni i przewidując wygaśnięcie tego w sytuacjach określonych w zaskarżonym przepisie.

Art. 7 Konstytucji z 1952r. stanowił, że Rzeczpospolita Polska chroni własność i prawo dziedziczenia oraz poręcza całkowitą ochronę własności osobistej. Wywłaszczenie jest dopuszczalne wyłącznie na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem. Konstytucyjną ochroną nie były zatem objęte inne prawa majątkowe, co oznacza, że argumentacja przytoczona przez Trybunał Konstytucyjny na uzasadnienie rozstrzygnięcia zawartego w wyroku z dnia 11 grudnia

2008r. zachowuje moc wiążącą od daty wejścia w życie Konstytucji z 1997r. tj. od daty 17 października 1997r. Nie znajduje natomiast dostatecznego uzasadnienia w aksjologii Konstytucji z 1952r.

Skoro w sprawie przedmiotowej wygaśnięcie własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu na podstawie przepisu art. 227 § 1 Prawa spółdzielczego nastąpiło przed datą 17 października 1997r., przepis art. 227 § 1 ustawy Prawo spółdzielcze korzystał z domniemania zgodności z konstytucją, które nie podlega skutecznemu wzruszeniu. Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie zwracał uwagę, że spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu nie mieści się w konstytucyjnym pojęciu własności, należy natomiast do kategorii innych praw majątkowych, objętych ochroną na podstawie art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji z 1997r.

Niezależnie od powyższego, zgodnie z powszechnie przyjętą w orzecznictwie Sądu Najwyższego zasadą, wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie jest skuteczny *ex tunc* w takim zakresie, w jakim naruszałoby to zasadę ochrony praw słuszenie nabytych - art. 2 Konstytucji RP. Tymczasem po wygaśnięciu własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu przysługującego L. G. i E. G., na podstawie przepisu art. 227 § 1 Prawa spółdzielczego doszło do zbycia wierzytelności o zwrot jego równowartości w drodze licytacji publicznej na rzecz osoby trzeciej. Powódka nie kwestionowała dobrej wiary nabywcy wierzytelności, ani tym bardziej nie wzruszyła domniemania jego dobrej wiary wynikającego z treści przepisu art. 7 k.c. Przyjęcie skutku *ex nunc* wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2008r. oznaczałoby, że nabywca licytacyjny nabył wierzytelność, która nie podlegałaby zaspokojeniu. Skoro bowiem nie doszło do wygaśnięcia własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu, pozwana Spółdzielnia nie miałaby obowiązku dokonania zwrotu jego równowartości. Prawo majątkowe nabywcy działającego w dobrej wierze nie podlegałoby zatem skutecznej ochronie, co stanowiłoby naruszenie art. 2 Konstytucji.

Z tych wszystkich względów nie było podstaw do nakazania pozwanej Spółdzielni przyjęcia powódki w poczet członków.

Powódka wniosła apelację od wyroku Sądu Okręgowego, zaskarżając orzeczenie w zakresie pkt 1 i podnosząc następujące zarzuty:

- obrazę art. 227 § 1 prawa spółdzielczego poprzez przyjęcie, że mimo stwierdzenia jego niekonstytucyjności, orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego nie działa wstecz oraz § 9 ust. 1 pkt. 5 statutu Spółdzielni,
- nieuwzględnienie, faktu, że powódka w dacie wygaśnięcia członkostwa L. G. była małoletnia, a zatem roszczenie o przyjęcie w poczet członków Spółdzielni mogła zgłosić najwcześniej w dniu uzyskania pełnoletniości.

W oparciu o wskazane zarzuty domagała się zmiany zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Okoliczność, że powódka w dacie wygaśnięcia członkostwa L. G. w pozwanej spółdzielni była małoletnia nie ma w sprawie przedmiotowej żadnego znaczenia. Ewentualne roszczenie o przyjęcie P. G. (1) w poczet członków spółdzielni mogło powstać dopiero po nabyciu przez nią spółdzielczego prawa do lokalu, a zatem po śmierci L. G. i to wyłącznie w sytuacji, gdyby prawo to weszło w skład spadku po nim. O tym zaś, czy w dacie śmierci tego ostatniego przysługiwało mu spółdzielcze prawo do lokalu zajmowanego przez powódkę decydowało wyłącznie to, czy wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2008r. w sprawie K 12/08 odnosił skutek *ex tunc* i oznaczał utratę mocy obowiązującej przepisu art. 227 § 1 ustawy z 16 września 1982r. Prawo spółdzielcze od daty jego wejścia w życie.

O ile nie może budzić większych wątpliwości, że skoro stwierdzając niekonstytucyjność art. 227 § 1 ustawy z 1982r. Prawo spółdzielcze, Trybunał Konstytucyjny nie skorzystał z uprawnienia ograniczenia skutku czasowego swojego orzeczenia, to uznać należy, że wyeliminował wskazany przepis z porządku prawnego ze skutkiem od dnia wejścia w życie Konstytucji RP z 1997r., jako aktu późniejszego w stosunku do art. 227 § 1 Prawa spółdzielczego, to słuszenie Sąd Okręgowy poddał gruntownej krytycznej analizie prawnej możliwość rozszerzenia skuteczności wyroku na okres wcześniejszy.

Określenie granic czasowych wstecznego zasięgu skutków orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego implikuje rozważenie różnych, nieraz kolidujących ze sobą wartości konstytucyjnych.

Prawidłowo przyjął Sąd pierwszej instancji, że stawiając pytanie o zasięg czasowy skutków określonego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, sąd powinien szukać odpowiedzi przede wszystkim w treści tego orzeczenia, a gdy - jak w sprawie przedmiotowej - nie zawiera ono w tym względzie rozstrzygnięcia, konieczne jest samodzielne rozważenie tej kwestii. Kompetencja sądu w tym zakresie jest pochodną obowiązku uwzględniania przy ustalaniu stanu prawnego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia sprawy także orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego (art. 190 ust. 1 Konstytucji).

Sąd Apelacyjny podziela zapatrywanie Sądu pierwszej instancji, że gdy niekonstytucyjny akt prawny został wydany przed wejściem w życie Konstytucji z 1997r., wsteczne działanie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego może być odniesione do chwili wydania tego aktu tylko w sytuacji, gdy naruszał on także zasady konstytucyjne obowiązujące w chwili jego wydania. Rozwiązanie odmienne nie dałoby się pogodzić z domniemaniem konstytucyjności aktów ustawowych oraz pojęciem obowiązywania aktu ustawowego i podważałoby pewność obrotu prawnego.

Wg przyjętego w polskim systemie prawnym rozwiązania, akt normatywny wadliwy z powodu niezgodności z Konstytucją obowiązuje i funkcjonuje w obrocie prawnym dopóty, dopóki nie zostanie usunięty z porządku prawnego orzeczeniem Trybunału. Kontrola konstytucyjności orzeczeń ma zaś charakter formalny, rozstrzyga o sprzeczności normy z konkretnym przepisem Konstytucji.

Możliwość stosowania stanu prawnego będącego następstwem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2008r. wydanego w sprawie K 12/08 w sprawach dotyczących ustalenia wygaśnięcia spółdzielczego prawa do lokalu przed dniem 17 października 1997r., czyli przed wejściem w życie obecnie obowiązującej Konstytucji, jak słusznie przyjął Sąd Okręgowy, zależy od tego, jak odpowie się na pytanie o przynależność normy o treści sformułowanej w art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji z 1997r. także do wcześniejszego porządku konstytucyjnego. Na to pytanie należy udzielić zaś odpowiedzi negatywnej. Obszerny wywód prawny zaprezentowany w tym zakresie w uzasadnieniu zaskarżonego rozstrzygnięcia nie został przez apelującą zakwestionowany.

W konsekwencji, skutki wykluczenia L. G. ze spółdzielni podlegają nadal ocenie z punktu widzenia uregulowania, które zawierał art. 227 § 1 ustawy Prawo spółdzielcze, a skoro tak, to nie może budzić żadnych wątpliwości wygaśnięcie spółdzielczego prawa do lokalu przysługującego L. G., a w konsekwencji nienabycie tego prawa przez jego spadkobierców.

W świetle powyższego stwierdzić należy, iż Sąd pierwszej instancji prawidłowo zastosował wskazany przepis prawa materialnego.

Dlatego też, na zasadzie art. 385 k.p.c., Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki, jako bezzasadną.